

Jeszcze do połowy XX wieku jesiotr bałtycki stanowił integralną część fauny Morza Bałtyckiego. Jest to gatunek wędrowny, anadromiczny, którego osobniki większość życia spędzają w wodach morskich, powracając w celu rozmnażania do rzek, w których się wylęgły. Na przestrzeni ostatnich stuleci liczebność populacji tego gatunku drastycznie spadła. W konsekwencji w drugiej połowie XX wieku gatunek ten uznano za wymarły na obszarze państw zlewni Morza Bałtyckiego. Do istotnego spadku populacji na obszarze Morza Bałtyckiego przyczyniły się nie tylko zmiany antropogeniczne, takie jak regulacja rzek (która ma związek z utratą siedlisk i obniżeniem produktywności i różnorodności rzek), budowa zapór elektrowni wodnych (które uniemożliwiają migrację do tarlisk w górę rzek lub – jeżeli migracja w górę rzek jest możliwa – migrację dorosłych i młodych osobników w dół rzeki) i zanieczyszczenie (które ma największy wpływ na wczesne etapy rozwoju), ale także przetłowiecie.

MINISTERSTWO
ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI

Wydawca:
Fundacja WWF Polska
ul. Usypiskowa 11, 02-386 Warszawa, tel.: +48 22 660 44 33

Opracowanie: dr Alicja Pawelec, dr Jörn Gessner

Zjęcia: © Andrzej Kapusta

Skład: Agencja Wydawnicza Ekopress

Tekst: © 2021 Fundacja WWF Polska

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Fundacja WWF Polska wyraża zgodę na udostępnianie niniejszej publikacji dla celów niekomercyjnych. Kopiowanie całości lub części broszury, w tym zdjęć, poza dozwolonym użyciem, wymaga pisemnej zgody Fundacji WWF Polska. W każdym przypadku prosimy o podanie źródła i wydawcy.

Po co jesteśmy
Aby zapobiec degradacji środowiska naturalnego na Ziemi
i zbudować przyszłość, w której ludzie żyją w harmonii z przyrodą.

together possible.

Odwiedź nas na: wwf.pl

MINISTERSTWO
ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI

Jesiotr bałtycki

10 faktów

o których powinniście
wiedzieć!

Streszczenie popularyzacyjne Planu działania HELCOM
na lata 2019–2029 na rzecz ochrony i restytucji jesiotra
bałtyckiego *Acipenser oxyrinchus*

1 Jesiotr bałtycki – kto to, co to? Gdyby Steven Spielberg wiedział więcej o jesiotrach, Park Jurajski mógłby wyglądać inaczej

Jesiotry można uznać za żywe skamieliny – ich dzisiejszy wygląd niewiele się zmienił od prehistorycznych czasów, czyli od około 200 milionów lat! Te słodkowodne olbrzymy łatwo rozpoznać po 5-ciu rzędach tarczek kostnych, które je opancerzają oraz długim górnym płacie płetwy ogonowej. Jesiotry mają wydłużony, przypominający szpadel pysk z czterema wąsami znajdującymi się przy wargach. Wąsy te są wyposażone w kubki smakowe oraz mechanoreceptory, które pomagają rybom zlokalizować żyjące na dnie zwierzęta, takie jak ślimaki, małże, raki, larwy owadów i ikry ryb, będące pożywieniem jesiotrów.

Do końca XIX wieku jesiotry należały do gatunków dominujących w rzekach Europy Środkowej, a jesiotr bałtycki (*Acipenser oxyrinchus*) jako istotny element bałtyckiej fauny, był poławiany w Wiśle i jej przybrzeżnych ujściach tysiącami aż do połowy XX wieku. Niestety, pogłębiające się zanieczyszczenie środowiska, działania na rzecz rozwoju śródlądowych dróg wodnych oraz regulacja rzek w celu ochrony przeciwpowodziowej w czasie i po rewolucji przemysłowej, prawie całkowicie zniszczyły ich siedliska. Oprócz tych czynników negatywny wpływ na jesiotra bałtyckiego miało przede wszystkim przetłowiecie, które zapoczątkowało dramatyczny spadek populacji. W rezultacie gatunek ten wyginął w krajach nadbałtyckich w drugiej połowie XX wieku. Ostatniego dzikiego jesiotra odłowiono w Polsce w latach 60 XX wieku. W 1970 r. gatunek uznano za całkowicie wymarły.

Jednakże, pomimo szeregu działań w zakresie ochrony, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, jesiotr bałtycki jest gatunkiem krytycznie zagrożonym. Jego mała liczebność, która jest „odnawiana”

poprzez rozmnażanie w niewoli, a następnie wypuszczenie na wolność, nadal cierpi z powodu oddziaływania rybołówstwa (przyłów). Mimo że połów, transport i sprzedaż na żywność jesiotrów są zabronione, ryby te czasami giną w rybackich sieciach skrzelowych zastawianych wzdłuż wybrzeża na inne gatunki.

2 Ciężki niczym krowa – kilka faktów o jesiotrze

Bez ingerencji i przeszkód jesiotr może żyć nawet do 140 lat! Jeszcze bardziej imponujące jest to, że jesiotr może osiągnąć ponad 5 metrów długości i masę ciała większą niż 600 kg – czyli mniej więcej tyle, co dorosła krowa!

Okres osiągnięcia dojrzałości płciowej różni się w zależności od płci i szerokości geograficznej; w Bałtyku dojrzałość płciową samce osiągają zwykle w wieku 12-15 lat, a samice między 15 a 20 rokiem życia. Następnie jesiotry wracają z morza ponownie w górę rzek i tam odbywają tarło. Zwierzęta te są bardzo silnie związane z miejscem swojego urodzenia. U jesiotrów występuje zjawisko tzw. homingu, czyli powrotu osobników dojrzałych na tarło do miejsc, w których same się wykluły.

3 Gdybyś ujrzał chciał nadwiślański świt, już dziś wyruszaj ze mną tam...

Jesiotr bałtycki jest rybą wędrowną, która większość swojego życia spędza w wodzie morskiej i powraca do swojej rodzimej rzeki tylko w celu odbycia tarła. Rozmnażają się w górnych odcinkach rzek, następnie bezzwłocznie wracają do morza. Małe ryby po wylęgu mają tylko około 9 mm długości i po wykluciu ukrywają się przez okres około 2 tygodni, wykorzystując swoje wewnętrzne zapasy. Dopiero gdy zabraknie im pożywienia, zaczynają migrować w dół rzeki

w poszukiwaniu pokarmu. Młode osobniki pozostają w słodkiej lub lekko słonawej wodzie przez pierwsze 2-6 lat, zanim spłyną do morza. Tam, podczas zimy, żerują i rosną. Podczas obserwacji jesiotrów wypuszczonych w Odrze odnotowano ich długodystansowe, sięgające nawet do 3000 km, migracje w poszukiwaniu pokarmu w oceanie. Ryby te zawędrowały aż do ujścia Loary we Francji.

4 Czy istnieje choć cień szansy? Trochę o programie restytucji

Potrzebne jest co najmniej 15 lat ciągłego zarybiania, aby przywrócić jesiotra do Morza Bałtyckiego. Długi czas potrzebny do osiągnięcia dojrzałości i do rozpoczęcia reprodukcji jesiotrów jest powodem, dla którego zaangażowanie rybołówstwa w całej UE jest czynnikiem decydującym o powodzeniu tej inicjatywy – każda ryba, która ginie w połowach, ma negatywny wpływ na przyszłość gatunku. Profesjonalni rybacy we Francji, we współpracy z WWF France, biorą aktywny udział w działaniach ochronnych na rzecz ratowania populacji jesiotra. Taka działalność wpływa też na poprawę wizerunku tego zawodu.

Ze względu na różnorodność siedlisk, jesiotr jest również gatunkiem pionierskim dla ryb o podobnych wymaganiach, w stosunku do obszaru występowania. Oznacza to, że pojawienie się jesiotra i działania podjęte w celu jego odtworzenia poprawiają ogólne warunki dla innych gatunków rzecznych!

5 Aktualne problemy jesiotrów?

Na całym świecie znanych jest dwadzieścia siedem gatunków jesiotra – większość z nich jest obecnie zagrożona. Jesiotr nie jest już częścią połowów, a od dziesięcioleci nie prowadzi się też jego produkcji komercyjnej. Nadal jednak istnieje znaczne ryzyko przypadkowych połowów na morzu w ramach legalnej działalności ukierunkowanej na inne gatunki w płytkich wodach przybrzeżnych, w których występują jesiotry.

Jako duże zwierzę, które żyje i migruje na duże odległości na dnie morza, jesiotr jest bardzo podatny na działanie przydennych narzędzi połowowych, takich jak włoki i sieci skrzelowe. Obecnie główną przyczyną ich śmierci jest przypadkowe złapanie jesiotra właśnie w te sieci. Można jednak tego uniknąć – w ponad 70% przypadkach jesiotry są żywe, gdy trafiają na pokłady statków. Decydujące znaczenie ma więc zachowanie rybaka. Złowienie jesiotra jest na ogół rzadkim zjawiskiem, bo-

jąc jednak pod uwagę szacowaną na kilkaset osobników liczebność tych ryb, liczy się przeżycie każdego okazu. Warto mieć też na uwadze, że – z powodu ich niskiej liczebności – jesiotrów nie wolno sprzedawać.

6 W estuarium rozwiązań – wiele dróg do udanej restytucji jesiotra

Do 2017 roku jesiotr bałtycki nie widniał w czerwonej księdze gatunków zagrożonych, ponieważ został wyodrębniony z jesiotra europejskiego dopiero w 2002 roku, będąc wcześniej identyfikowany jako odmiana jesiotra amerykańskiego. Obecnie trwa proces ponownego przyporządkowania gatunkowego jesiotra bałtyckiego i ocena liczebności jego populacji w obszarze Morza Bałtyckiego wraz z gatunkiem północnoamerykańskim. Odmiana bałtycka jest pozycjonowana jako krytycznie zagrożona/wymarła w środowisku naturalnym.

Konwencja Helińska w 2019 roku przyjęła plan działania, który nakreśla środki, jakie należy podjąć w celu odtworzenia stabilnej populacji tego gatunku na historycznym obszarze jego występowania we wspólnym wysiłku państw w zasięgu historycznego występowania jesiotrów. Wdrożenie planu działań jest zadaniem długoterminowym, wymagającym również długoterminowego finansowania. Niezbędna jest ścisła współpraca wszystkich krajów i zainteresowanych stron zaangażowanych w jego realizację.

Najsukcesywniejszym rozwiązaniem, które może pomóc w ochronie i restytucji gatunku, jest podejście wielozadaniowe. Jak powinno ono wyglądać? Plan działania powinien:

- wprowadzić konsekwentny program ochrony *ex situ* (w środowisku zastępczym), który polegać będzie na wsparciu i wykorzystaniu już zabezpieczonych jednostek,
- wdrożyć ochronę *in situ* (w środowisku naturalnym), aby zapobiec dalszej utracie pozostałych osobników,
- uruchomić program monitoringu strategicznego w zakresie rozwoju populacji i nadzorowania siedlisk,
- wykorzystać uzyskane wyniki do ustanowienia programu ochrony siedlisk i restytucji gatunku.

7 Wszyscy gramy do jednej bramki, a tą bramką jest przetrwanie jesiotrów

Zaangażowanie różnych zainteresowanych stron ma zasadnicze znaczenie dla przetrwania jesiotrów, na przykład: rybacy mają bezpośredni wpływ na ograniczanie przyłowu i zmniejszenie przypadkowej śmiertelności tych ryb; wolontariusze mogą wspierać

działania restytucyjne; sektory żeglugi i energetyki wodnej są w stanie zaimplementować zarządzanie mniej szkodliwe dla środowiska.

Takie rozwiązania powinny być wdrażane na całym świecie, przy jednoczesnym uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań. Ich skuteczność ma istotne znaczenie dla długoterminowego sukcesu restytucji – los jesiotrów leży w rękach interesariuszy, którzy muszą znaleźć wspólny język.

8 Czy istnieje prosty sposób na odróżnienie jesiotra bałtyckiego od innych gatunków?

Jesiotry na pierwszy rzut są do siebie bardzo podobne, a rozróżnienie gatunków jesiotra nie jest łatwym zadaniem nawet dla ekspertów. Co najmniej 10 gatunków jest hodowanych w akwakulturze na całym świecie – niektóre ryby uciekają z hodowli, inne są wypuszczane do sportowego połowu i stamtąd trafiają do dużych rzek i wód przybrzeżnych, dlatego też bardzo prawdopodobne jest, że w wodach otwartych spotkamy nierodzone gatunki jesiotra. W przeszłości gatunki te obejmowały głównie jesiotra syberyjskiego, sterleta i jesiotra gwiazdzistego, ale inne gatunki jak jesiotr rosyjski, a nawet jego daleki krewny – wiostonos, również mogą być spotykane w polskich rzekach.

Przedstawiamy kilka wskazówek, które mogą naprowadzić Cię na trop prawdziwego jesiotra bałtyckiego: ubarwienie brązowawe lub ciemnoszare, do czarnego na grzbiecie z jasnymi rzędami łusek, kostne płytki między rzędami łusek w kształcie rombu, wąsiki umieszczone w połowie odległości między wargami, a końcem pyska, płetwa grzbietowa o stromej krzywiznie, krótka; za płetwą odbytową znajdują się >2 płytki kostne.

9 Kawior – nowe złoto? Czy kawior otrzymuje się z jesiotra bałtyckiego?

Podczas gdy niektóre gatunki nadal są hodowane dla kawioru i mięsa, hodowla komercyjna nie dotyczy jesiotra bałtyckiego (*Acipenser oxyrinchus*) – wędrownego dzikiego gatunku występującego w Morzu Bałtyckim. W przeszłości jesiotr bałtycki był poszukiwany zarówno ze względu na swoje mięso, jak i ikry, z której wytwarzano kawior.

Obecnie połowy i wprowadzanie do obrotu rodzimych jesiotrów (np. ryb objętych programem restytucji) odbywa się w wyniku nielegalnych, nieuregulowanych i niezgłoszonych połowów. Ryby pochodzące z takich połowów zasilają łańcuchy nielegalnego handlu ze względu na swoją wysoką cenę i rzadkość występowania. Walka z nielegalną sprzedażą i połowami jesiotra to sposób na pomoc zagrożonej populacji tej ryby.

10 Co powinien zrobić wędkarz/rybak, jeśli złapie jesiotra?

Może się zdarzyć, że podczas wędkowania w rzece lub w morzu natkniesz się na jesiotra. Nie panikuj, przypadkowe złowienie takiej ryby nie jest przestępstwem, nielegalne jest natomiast jej zabijanie, konserwacja i transport! Dlatego ważne jest, abyś zareagował we właściwy sposób – pamiętaj, aby zrobić jej zdjęcie, jeśli masz taką możliwość. Ponadto, jeśli posiadasz miarkę, zmierz ją, zanotuj wszystkie szczegóły połowu (numer znacznika, którym oznaczona jest ryba, długość ryby, miejsce połowu, użyte narzędzia). Następnie ostrożnie ją wypuść.

Zgłoś przypadkowy połów na adres polskiego regionalnego kontaktu: a.kapusta@infish.com.pl.